

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 3, Sayı 6, Temmuz 2016, ss. 19-45.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 3, Issue 6, July 2016, pp. 19-45.

ISSN 2148-5704

DOI Number: 10.17822/omad.2016620347

CEMÂLEDDİN İSHAK EL-KARAMANÎ'NİN KASİDELERİ

Odes of Cemâleddin İshak el-Karamanî

Suat DONUK*

Özet: Kaside; Araplarda “bir maksatla söylendikten sonra düzenlenen uzun şiir”, Türklerde “din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan şiir” biçiminde tanımlanmaktadır. Bu nazım şekli İslâmî Türk edebiyatına mensup sanatçılar tarafından, dinî-tasavvufî konuları işlemek için de kullanılmıştır. Cemâleddin İshak el-Karamanî bu tür kasideleri olan, mutasavvıf bir şairdir. Onun çeşitli yazma eserlerde iki, *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî Mevâ'izi'd-dîniyye* isimli eserinde bir adet olmak üzere toplam üç Türkçe kasidesinin yanı sıra müstakil bir eser muamelesi gören iki Arapça kasidesi vardır. Türkçe kasidelerinden ilki tasavvufî bir kavram olan etvâr-ı seb'ayı ele almaktadır. İkincisi ramazâniyye türünde olup ramazan ayının erdemlerinden söz etmektedir. Nasihat-nâme türüne giren üçüncü kaside, müritlere öğüt vermek amacıyla yazılmıştır. Cemâleddin İshak'ın *Kasîdetü'l-kâfiyye* ve *Münâcâtü'l-meymûne* isimleriyle bilinen Arapça ilk kasidesi Allah'a yakarışı ihtiva etmektedir. Arapça diğer manzumesi *Kasîdetü'l-hâiyye* ve *Kasîde-i Muhrika* isimleriyle bilinmekte olup dünyanın fânîliğini konu edinmiştir. Türkçe şiirlerinde Cemâlî mahlasını kullanan şair, Arapça manzumelerinde İshak mahlasını tercih etmektedir. Bu makalede önce kaside nazım şekli hakkında muhtasar bilgi verilmiş, Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasideleri şekil ve muhteva bakımından incelenmiş, ulaşılan neticelere yer verilmiştir. Daha sonra el-Karamanî'nin Türkçe kasidelerinin tenkitli metni ile birlikte Arapça kasidelerinin Türkçeye çevirisi ilim âlemine takdim edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaside, Cemâleddin İshak el-Karamanî, 16. yüzyıl

Abstract: An ode is described by the Arabs as “a long poem that is organized after according to a purpose” and as “a poem written for praising religion and statesmen” by the Turks. However this poetry type was also used by artists belonging to Islamic Turkish literature to study religious-sufistic subjects. Cemâleddin İshak el-Karamanî is a sufi poet who wrote this type of odes. He has three Turkish odes, two in his various manuscripts, one in his work named *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî Mevâ'izi'd-dîniyye* besides his two Arabic odes regarded as autonomous. The first of his Turkish odes deals with etvâr-ı seb'a which is a sufic concept. The second one is Ramazaniyya type which talks about the virtues of Ramadan. The other three odes in advice type that were written in order to advice followers. The first known Arabic ode of Cemâleddin İshak named *Kasîdetü'l-kâfiyye* and *Münâcâtü'l-meymûne* contain prayer to God. As his other Arabic poem known by *Kasîdetü'l-hâiyye* and *Kasîde-i Muhrika* names, entreated mortality of the world. The poet prefers “Cemâlî” as nickname in his Turkish poems whereas he prefers “İshak” as nickname in his Arabic poems. In this article after giving brief information about “ode” as a poetry type, the odes of Cemâleddin el-Karamanî were examined in terms of form and content. Later criticism of Turkish odes of el-Karamanî with Turkish translations of his Arabic odes were also presented to science world.

Key Words: Odes, Cemâleddin İshak el-Karamanî, 16. century

Giriş

Kaside; Arapçada “yönelmek, talip olmak, kastetmek, tutumlu olmak” gibi anlamlar taşıyan “kasade” kökünden türemiştir. Sözlük anlamı “istenilen, hedeflenen, hatasız” olan kaside,¹ edebiyat terimi olarak ise “on beş beyitten az olmamak, bütün beyitlerin ikinci mısraları en başta bulunan mısra ile kafiyeli bulunmak ve daha çok din ile devlet büyüklerini övmek

* (Yrd. Doç. Dr.), Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Manisa/Türkiye, e-mail: suatdonuk@hotmail.com

¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s. 708.

üzere yazılan şiir türü” manasını taşımaktadır.² “Övgü veya yergi ihtiva eden şiir” Türk edebiyatında bu tür için yapılan tanımların ortak paydasını oluşturmaktadır. Fakat kasidenin ortaya çıktığı yer olan Arap edebiyatında “içe doğduğu şekilde, belli bir maksatla ve bilinçli olarak söylendikten sonra gözden geçirilip düzeltilen şiir” biçiminde bir tanımlama yapılmaktadır.³

Türk edebiyatında kaleme alınmış kasideler incelendiğinde bunların ilk beytinin musarra olduğu, beyit sayılarının genellikle 31 ile 99 arasında değiştiği, nesib (teşbîb), girizgâh, methiye, tegazül, fahriye ve dua olmak üzere altı bölümden oluştuğu, üç farklı biçimde isimlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.⁴ Arap edebiyatında ise kasidenin tekâmül etmiş hâlinde, sevgililerle yaşanmış anılardan izler taşıyan mekânlar önünde hatıraların tazelenildiği, coşkunun dile getirildiği nesib/teşbîb ile başlamak; tasvir, medh ve fahr gibi değişik konuları ele almak, klişeleşmiş teşbih ve tasvir ifadeleri içermek ve belirli uzunluğu korumuş olmak gibi özellikler, bu tür için gelenek hâlini almıştır.⁵

Kasidelerde baş kısım, asıl konuya geçmeden önce şairin yeteneğini sergileyebileceği bir bölüm olarak yorumlanmaktadır. Bundan dolayı şairler bu kısımda mümkün olduğu kadar değişik unsurlar kullanmaya çalışmışlardır. Tabiat ve somut bazı kavramların tasviri ile sevgilinin özellikleri burada sıkça müracaat edilen konular olmuştur.⁶ Bu bölüm; bahar, kılıç, ramazân gibi âfâkî bir konudan bahsediliyorsa teşbîb, âşıkâne hisler anlatılıyorsa nesib adını alır. Türk edebiyatında kasideler daha çok teşbîb ile başlamakta; burada tabîî, kozmik bir varlık ya da kılıç, kalem gibi herhangi bir somut nesne tasvir edilmektedir.⁷

Hânî-zâde İbrahim Hurrem'in (ö. 1240/1824) *Şerh-i Kasîde-i Muhrika* isimli eserinde teşbîbin niteliği hakkında bir izahat yer almaktadır. “*Ve dahi şu 'arâ vü füsahânın 'âdetindendir ki her kasidenin evvelinde teşbîb iderler. Teşbîb diyü şâir şi'rinde 'avreti çok zikr etmeye ve kelâmın halka dinletip halka lezzet vermeye dirler. Ve dahi bir kasidenin evvelin mübhem koyup 'Murâdları ne ola?' diyü kulak tutup bir hoş fikr edip fehm ideler, ona teşbîb dirler.*”⁸ biçimindeki bu izahata göre teşbîbde hedeflenen amaç anlamı kapalı bırakıp okuyucuda merak hissi uyandırmaktır.

Teşbîb ya da nesib bölümünden sonra bir münasebet getirilerek övgüye geçilir. İşte bu münasebeti içeren beyte “girizgâh” ya da “giriz” adı verilir.⁹ Girizgâhtan sonra “methiye” bölümü gelmektedir. Methiye; kasidenin maksadına göre, övülen kişi veya şeyden söz eden bölümdür. Şiirde esas anlatılmak istenen mevzu burada bulunur. Şair tekdüzeliğe düşmeye mani olmak için kasidesine bir gazel yerleştirebilir. Bu şekilde ortaya çıkan bölüme “tegazzül” adı verilir. Tegazzül bölümü bulunmayan kasideler de vardır. Kasidelerde yer alması zorunlu olmayan bölümlerden biri de “fahriye”dir. Burada şair kendisini övmekte, bazen de bir dileğini bildirmektedir. Türk kasideciliğinde son bölümü “dua” meydana getirir. Bu bölümde övgüsü yapılan kişi veya şey hakkında dua edilip iyi dileklerde bulunmaktadır.¹⁰

Kaside nazım şeklinin bu hususiyetlerine muayyen edebî kaidelere bağlı olan divan şairlerinin nispeten riayet ettiğini belirtmek mümkündür. Bir kolunu divan edebiyatının oluşturduğu İslâmî Türk edebiyatında¹¹ ise asıl amaç dinî-tasavvufî görüş ve bilgileri geniş halk

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2008, s. 493.

³ Hüseyin Elmalı, “Kasîde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001, C. 24, s. 562.

⁴ İskender Pala, “Kasîde (Türk Edebiyatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001, C. 24, s. 565.

⁵ Elmalı, a.g.md., s. 562.

⁶ Olgu Gürdal, *XV. Yüzyıl Divanlarındaki Kasidelerde Nesib Bölümü*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2008, s. 142.

⁷ Murat Karavelioğlu, “Klasik Türk Edebiyatında Kaside”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 9, 2007, s. 254.

⁸ Hânî-zâde İbrahim Hurrem Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Muhrika*, İBB Atatürk Kitaplığı, No. OE Yz 0485, vr. 1b.

⁹ Tahirü'l-mevlevî, *Edebiyat Lûgati*, (hzl.) Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 84.

¹⁰ Pala, a.g.md., s. 565.

¹¹ Ömer Faruk Akün, “Divan Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 1994, C. 9, s. 390.

kitlesine yaymak olduğu için bu edebiyata mensup bazı şairler kaideleri kısmen uygulayarak kasideler yazmışlardır.¹² Nitekim pek methiye yazmadıkları bilinen tekke şairlerinin kasidenin “devlet adamlarına övgü” olan konusunu değiştirmesi ve şekli kurallarını gevşetmesi yaygın bir durumdur. Bu minval üzere kaside kaleme alan mutasavvıf şairlerden biri Cemâleddin İshak el-Karamanî'dir (ö. 933/1526-27).

Cemâl Halife ve Cemâlî el-Karamanî isimleriyle de bilinen Cemâleddin İshak, ilk Osmanlı âlimlerinden Cemâleddin-i Aksarâyî'ye (ö. 791/1389) nisbetle “Cemâlî-zâdeler” unvanı taşıyan aileye mensuptur. İlk önce ilmiye sınıfında tahsile başlayan Cemâlî Efendi, Kadı-zâde Mollâ Kasım (ö. 899/1494) ve Mollâ Kastallânî (ö. 901/1495 [?]) gibi âlimlerden dersler aldı. Hattatlık yeteneği de olan el-Karamanî, Fâtih Sultan Mehmed (ö. 886/1481) için istinsah ettiği bir kitap karşılığında aldığı para ile hac farızasını yerine getirdi.¹³ Hac dönüşünde hocası Mollâ Kastallânî ile aralarında geçen bir hadiseden sonra ilmiye sınıfını terk edip tasavvuf yoluna yöneldi.¹⁴ Bu olay üzerine gittiği Konya'da Halvetiye tarikatının o zamanki şeyhi Habîb-i Karamanî'nin (ö. 902/1496) müridi oldu. Şeyh Habîb Efendi'nin yanında seyr ü sülûkünü tamamladıktan sonra İstanbul'a gitti. Vezir Pîrî Mehmed Paşa'nın (ö. 940/1533-34) Zeyrek'te kendisi için yaptırdığı tekkeye yerleşti.¹⁵ Burada irşad faaliyetlerini yürütürken 933/1526-27 senesinde vefat etti.¹⁶

Manzum ve mensur olmak üzere pek çok eseri bulunan Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin gazel, murabba, kaside gibi kısa manzumeler kaleme aldığı da bilinmektedir. Muhtemelen mutasavvıf kimliğinden dolayı şiirlerini bir divanda toplama gereği duymayan Cemâlî'nin bu manzumeleri çeşitli yazmalarda dağınık bir vaziyette bulunmaktadır. Onun, tasavvufa yönelen taliplere yol göstermek amacıyla kaleme aldığı *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı eserinin¹⁷ Manisa ve İzmir nüshalarının¹⁸ sonunda pek çok şiiri yer almaktadır. Eserin yazımı bitince boş kalan sayfalara gelişigüzel yazıldığı intibai bırakan bu manzumelerin en hacimli türünü kasideler oluşturmaktadır. Söz konusu bu iki yazmada iki Türkçe, bir de kaynakların *Münâcâtü'l-meymûne* ve *Kasîdetü'l-kâfiyye* adlarıyla andığı¹⁹ bir Arapça kaside yer almaktadır.

Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin bunların dışında kasideleri de vardır. Kafiye harfinden hareketle *Kasîdetü'l-hâiyye* olarak adlandırılan manzume bunlardan biridir. Bazı kaynakların *Kasîde-i Muhrika* ismiyle zikrettiği bu kasideye Hânî-zâde İbrahim Hurrem Efendi bir şerh yazmıştır.²⁰ Arapça yazılan *Kasîdetü'l-hâiyye*'nin yazma eser kütüphanelerinde çeşitli nüshaları bulunmaktadır.²¹

Cemâl Halife, *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı eserinde tasavvuf ehline öğütler verirken âyet, hadîs, Arapça-Farsça manzumelerin yanı sıra kendi şiirlerinden de

¹² Azmi Bilgin, “Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 1, 1995, s. 71.

¹³ Reşat Öngören, “Karamanî, Cemâleddin İshak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001, C. 24, s. 448.

¹⁴ Muharrem Tan, *Taşköprülüzâde Osmanlı Bilginleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 275.

¹⁵ Öngören, a.g.md., s. 449.

¹⁶ Suat Donuk, “Cemaleddin İshak el-Karamanî ve Onun Namaz Konulu Bilinmeyen Bir Mesnevisi”, *Jasss International Journal of Social Science*, Number 40, Winter I 2015, s. 263.

¹⁷ Ahmet Tanyıldız, “Cemâlî, Şeyh Cemâleddin İshak Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4983> (E.T.: 24.03.2016)

¹⁸ *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye*'nin şimdiye kadar tespit edilmiş nüshalarının künyeleri şu şekildedir: 1- Manisa Yazma Eser Ktp. No. 45 Ak Ze 17. 2- İzmir Milli Ktp. No. 2016/1. 3- İBB Atatürk Kitaplığı No. OE Yz 0762. 4- Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Hacı Mahmud Efendi Bölümü No. 2895. 5- Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Ayasofya Bölümü No. 1748. 6- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. No. TY 2243.

¹⁹ Tanyıldız, a.g.md.

²⁰ Öngören, a.g.md., s. 449.

²¹ Bu kasidenin bulunduğu yazmaların künyeleri şu şekildedir: 1- İBB Atatürk Kitaplığı No. OE Yz 0705/13 vr. 75b-77b. 2- Ankara Milli Ktp. No. 06 Mil Yz. A 1326/4 vr. 79b-81b. 3- Süleymaniye Ktp. Hamiye Böl. No. 388 vr. 66b-68b. 4- Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. No. 3783 vr. 206b-208b.

yararlanmıştır. Bu bağlamda onun *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye*'ye yerleştirdiği şiirlerden biri *Kasîde-i Nâsiha-i Muhrika* adını verdiği bir kasidedir.²²

Bu makalede Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin üç Türkçe ile iki Arapça kasidesinin şekil ve muhteva bakımından incelenmesiyle elde edilen bulgular verilecek, Türkçe kasidelerin tenkitli metni Arapça olanların çevirileri ile birlikte ilim âlemine takdim edilecektir.

1. Şekil Özellikleri

Kasidenin şekil hususiyetleri hakkında bilgi veren çağdaş kaynaklar onun aruz vezni kullanılarak beyitlerle kaleme alındığını, en az 31 en çok 99 beyitten oluştuğunu, kafiye dizilişinin aa, xa, xa... biçiminde olduğunu belirtmektedirler.²³ Bu bağlamda bakıldığında Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasidelerinin tümünde aruz vezninin kullanıldığı görülmektedir. Beş kasidenin ikisi, Türk edebiyatında en çok tercih edilen kalıplar arasında yer alan *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün* ile yazılmıştır. Geriye kalan üç kasidede ise *Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün*, *Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün* ve *Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fa'ülün* kalıpları kullanılmıştır. Bunlar da Türk şairler tarafından sıkça kullanılan, Türkçeye tatbiki nispeten kolay olan kalıplar arasında yer almaktadır.

Cemâleddin İshak Efendi'nin beş kasidesi toplam 178 beyitten meydana gelmiştir. Bu manzumelerde veznin aksadığı beyit bulunmamaktadır. Bununla birlikte vezne uyması için 1. kasidenin 5. beytinde doğrusu "siyemmâ" olan kelime, "siyyemâ"; 3. kasidenin 1. beytinde doğrusu "sa'y" olan sözcük "sa'iy" şekline sokulmuştur. Söz konusu zorlama dışında şairin aruzu tatbikinde herhangi bir sorun görünmemektedir. 178 beyitte görülen iki kelimelelik zorlamanın neredeyse en başarılı tekke şairlerinde dahi rastlanabilecek türden bir oran olduğunu eklemek gerekmektedir.

Cemâlî el-Karamanî'nin ilk kasidesi 52, ikincisi 19, üçüncüsü 31, dördüncüsü 33, beşincisi ise 43 beyitten ibarettir. En uzun 52, en kısası 31 birimden oluşan dört kasidenin, beyit sayısı bakımından makbul görülen 31-99 sınırının içerisinde olduğu görülmektedir. 19 beyitten ibaret olan ikinci kaside ise bu genel kabulün dışında kalmaktadır. Herhangi bir övgü içermeyen; nesib, teşbîb, girizgâh, medhiye gibi bölümleri bulunmayan bu manzumenin nazım şeklinin kaside olmayabileceği düşüncesi akla gelmektedir.

Bununla birlikte mezkûr şiir bütünüyle "ramazân" konusunu ele almaktadır. Bilindiği üzere divan şiirinde ramazân ayını konu edinen manzumelerin bulunmakta, bunlara ramazâniyye adı verilmektedir. Divan şairleri bazen ramazân ayı vesilesiyle kasideler yazmış, nesib bölümünde ramazânın önemine ve toplum hayatındaki yerine değinmişlerdir. Bunların yanısıra terkibibend, gazel, murabba, mesnevi gibi nazım şekilleriyle kaleme alınmış ramazâniyyeler de vardır; ancak bunların sayısı oldukça azdır.²⁴ Ekseriyet üzere, kaside şeklinde yazılanlarına ramazâniyye denilmektedir.²⁵

Bu bilgiler ışığında bakıldığında tarikat şeyhi olduğu bilinen Cemâlî el-Karamanî'nin kasidesine divan şairlerinin yaptığı gibi nesib bölümü ihdas ederek başladığı; burada ramazân ayının İslâmî ve ictimâî önemine değindiği; kasidenin methiye, fahriye gibi mutad bölümlerine geçmeden şiirini bitirdiği düşüncesi belirmektedir. Nitekim mutasavıfların genel olarak methiye veya fahriye yazmadıkları bilinmektedir.²⁶ Bu husus, beyit sayısı 31'den az olan kasidelerin de olabildiği²⁷ ve müstensihin bazı beyitleri çıkartmış olma ihtimalinin bulunduğu olguları ile

²² Bu kasidenin tek yazma üzerinden kurulan metni bir paragraflık bir inceleme ile yayınlanmıştır. Bk. Mahmut Kaplan, "Şeyh Cemâl-i Karamanî'nin Nasihatnâmesi", *Yedi İklim*, C. 5, S. 41, Ağustos 1993, s. 49.

²³ Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1997, s. 122-3.

²⁴ Mustafa Uzun, "Ramazâniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2007, C. 34, s. 439.

²⁵ Necla Pekolcay vd., *İslami Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996, s. 240.

²⁶ Âdem Ceyhan, "Bir Yüksek Lisans Hikâyesi", *Bercesto Dergisi*, Mayıs 2014, S. 143, s. 19.

²⁷ Dilçin, a.g.e., s. 123.

birlikte düşünüldüğünde bu manzumenin kaside türüne dâhil edilmesi gerektiği ihtimalini doğurmaktadır.

Tümü kasidenin klasik kafiye örgüsüne sahip manzumelerin ikisinde kafiye ile beraber redif görülüyorken birisinde ise doğrudan kafiye tesis edilmiştir. Kurulan metinde 1. sırada yer alan kasidede redif bulunmamaktadır. Şair, redifin yokluğunda mürdef kafiye tercih ederek benzer seslerin sayısını çok tutmuştur. 1. kasidede kafiye meydana getiren sesler “-ân”dır.

2. kasidede Farsça bir terkip olan “...e şeh-r-i ramazân” redif olarak seçilmiştir. Buradaki kafiye çeşidi ise mücerreddir. Bu şiirde kafiye tasarrufunda şairin revî harfinden önceki bir çok kısa vokali (âlem, tâ'im, hem, zâlim, âdem, gânim... gibi) kafiye kusuru olarak değerlendirilebilecek şekilde kullandığı dikkat çekmektedir.

Cemâleddin İshak el-Karamanî *Kasîde-i Nâsiha-i Muhrika* adını verdiği, kurduğumuz metinde 3. sırada yer alan kasidesinde Türkçe çokluk ekini redif yapmıştır. Bir önceki kaside gibi mücerred kafiyenin tercih edildiği bu manzumede uyağı meydana getiren sesler “-et”tir.

Arapça kasidelere bakıldığında ise metinde 4. sırada bulunan manzumede “-âke”, 5. sırada olanda “-âh” sesleri kullanılarak mürdef kafiye yapıldığı görülmektedir.

Söz konusu bu manzumelerde redif ve kafiye tatbikinde yer yer kusur telakki edilebilecek noktalar olmakla birlikte Cemâlî el-Karamanî'nin uyak kullanmada ortalama bir İslamî Türk edebiyatı şairi profili çizdiğini belirtmek mümkündür.

Kaside nazım şeklinin nesib (teşbîb), girizgâh, methiye, tegazül, fahriye ve dua bölümlerinden meydana geldiğini, bunların bu türün bir özelliğine dönüştüğünü daha önce söylemiştik. Fakat Cemâleddin İshak Efendi'nin kasidelerinde bu hususa pek riayet edilmemiştir. Örneğin kurulan metinde 1. sırada yer alan manzumede klasik kasidede olması beklenen bölümlerden sadece biri yer almaktadır. Burada sadece sonda yer alan, Allah'a niyaz edilen kısım kasidenin son bölümü olan “dua”ya uymaktadır. 2. kaside nesib bölümüne dâhil edilebilecek türden bir anlatımla başlamaktadır. Ramazan ayında yaşananların tasvir edildiği bu bölüm, kasidenin son üç beytine kadar devam etmektedir. Şiirin sonundaki üç beyit ise “dua” bölümü hususiyetleri göstermektedir. Buradan hareketle 2. kasidenin “nesib” ve “dua” olmak üzere iki bölümden meydana geldiğini söylemek yerinde olacaktır.

3. manzumenin ilk beyitlerinde nesib, girizgâh, methiye, tegazül veya fahriye bölümlerine yerleştirilecek cinsten anlatımlar yer almamaktadır. Müritlere nasihatler içeren bu kasidenin 24. beytinden sonuna kadarki bölümünde Allah'a niyaz edilmekte ve ondan talep edilenler dile getirilmektedir. Bundan dolayı bu kısmı kasidenin “dua” bölümü olarak tespit etmek yanlış olmayacaktır.

Cemâlî'nin Arapça şiirlerinde de klasik kaside bölümlerine dâhil edilemeyecek türden dinî-tasavvufî anlatımlardan sonra duanın geldiğini belirtmek mümkündür.

Dikkat edilecek olursa Cemâlî Halife'nin manzumelerinin hiçbirinde kasidelere bulunması gereken bölümlerin muntazaman tertip edilmediği görülecektir. Tüm kasidelere dua bölümünün var olması nazım kurallarına riayet gayretinden ziyade her metinde olması icap eden mantıksal kompozisyonun gereğidir. Cemâlî el-Karamanî, kasidelerinde önce vermek istediği mesajı veya bilgiyi dile getirmiş, sonra Allah'a niyaz ederek şiirini bitirmiştir. Bunun nedeni muhtemelen Cemâlî'nin kendini bir şairden ziyade; müritlerini eğitmek, onlara yol göstermek sorumluluğunu taşıyan bir şeyh olarak görmesidir. Bundan dolayı o, edebî kuralların bir kısmını bir tarafa bırakarak şiirler kaleme almıştır.

Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasidelerinin şekil hususiyetlerini bir tablo üzerinde şu şekilde göstermek mümkündür:

Adı	Aruz Kalıbı	Beyit Sayısı	Kafiyesi	Redifi	Bölümleri
1. kaside	<i>Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün</i>	52	-ân	-	Dua
2. kaside (Ramazâniyye)	<i>Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün</i>	19	-me	şehir-i ramazân	Nesib-Dua
3. kaside (<i>Kasîde-i Nâsiha-i Muhrika</i>)	<i>Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün</i>	31	-et/-at	-ler/lar	Dua
4. kaside (<i>Münâcâtü'l-meymüne / Kasîdetü'l-kâfiyye</i>)	<i>Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fa'ülün</i>	33	-âke	-	Dua
5. kaside (<i>Kasîde-i Muhrika / Kasîdetü'l-hâiyye</i>)	<i>Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün</i>	43	-âh	-	Dua

2. Muhteva Özellikleri

Türk edebiyatında kasidenin tanımı yapılırken “Din büyüklerini ve devlet liderlerini övmek veya herhangi bir kişiyi yermek amacıyla yazılan uzun şiirlerdir.”²⁸ denilmektedir. Bu tanıma bakılırsa kasidelerin asıl konusu bir şahsı övmektir. Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasidelerinde ise böyle bir konuya rastlanmamaktadır. Cemâlî el-Karamanî'nin kaside özelliği taşıyan ilk şiirinin konusu tasavvufî bir terim olan “etvâr-ı seb'a”²⁹ sürecidir.

Tasavvuf yoluna giren sâliklerin ruhlarının insan-ı kâmile uygun bir hâl alması için bazı mertebelerden, manevî yolculuklardan geçmesi gerektiğine inanılmaktadır. Seyr ala'llâh, seyr ma'a'llâh, seyr fi'llâh, seyr 'ani'llâh, seyr bi'llâh, seyr ila'llâh ve seyr li'llâh şeklinde ifade edilen ve yedi makamdan oluşan bu mertebelere Salahaddin Uşşâkî (ö. 1196/1781-82) ve diğer bazı mutasavvıflar “etvâr-ı seb'a”, yani yedi tavır ismini vermektedirler.³⁰

Cemâlî el-Karamanî 1. kasidede Allah'ın azametini anlattığı, Hz. Muhammed ve ashâbına salât ile selâm ettiği ilk 10 beyitten sonra esas konuya geçmektedir. Burada dervişlerin fenâfillaha ulaşmak için üç yolu ve “asl” adı verilen yedi kaidesi olduğunu bildirmekte, “etvâr-ı seb'a” biçiminde nitelenebilecek bu kaideler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Tekkede temel bir eğitim almış, seyr ü sülûke başlamaya hazır müritler için yazıldığı intibai bırakan bu kasidede Cemâlî; tasavvufî terim, âyet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve Arapça deyimler kullanarak sahip olduğu dinî ve kültürel birikimi sergilemektedir.

Cemâleddin İshak Efendi'nin 2. kasidesinin konusu ramazân ayıdır. Redifi “şehir-i ramazân” olan, bundan dolayı tüm beyitleri ramazân ayından söz eden bu manzume; ramazânın son demlerinin gelmesine duyulan üzüntüyle kaleme alınmıştır. Burada oruç ayının müslümanlar için önemine değinildikten sonra bu zaman diliminde camilerin insanlarla, evlerin sofralarla dolduğu, herkesin ibadet ettiği, her yerin zikir sesleriyle çınladığı ifade edilmektedir. Fakat ramazânın sonuna gelindiği, insanların bu ayın kıymetini bilmediği, bu yüzden hayıflanmak gerektiği eklenerek konu toparlanmaktadır. Mezkûr kasidenin sonunda yer alan dua bölümünde de ramazân ayı bağlamında Allah'a niyaz edilmektedir.

Cemâlî'nin bu çalışmaya konu olan kasidelerinin 3.'sünü nasihat-nâme türüne dâhil etmek mümkündür. Şairin, adını *Kasîde-i Nâsiha-i Muhrika* koyduğu bu manzumenin konusu, nasihatdir. Umumen kişiyi kötülükten menedip iyiliğe sevkeden nasihatlerin farklı çeşitlerde olabildiği de bilinmektedir. Nasihat amacıyla yazılan bu kasidede dervişlere olgun davranma, Allah'tan korkma, nefesine uymama, tevekkül etme, dünya hayatına önem vermeme gibi öğütler verilmektedir.

²⁸ Dilçin, a.g.e., s. 122.

²⁹ Etvâr-ı Seb'a için bk. Ramazan Muslu, “Halvetiyye'de Atvâr-ı Seb'a Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâli'nin Atvâr-ı Seb'a Risâlesi”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 8 (2007), S. 18, s. 43-63; Ali Haydar Bostancı, *Tasavvufta Etvâr-ı Seb'a ve Sofyalı Bâli Efendi'nin Etvâr-ı Seb'ası*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996; Süleyman Uludağ, “Sülûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2010, C. 38, s. 127-128.

³⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, C. III, s. 290-1.

Münâcâtü'l-meymûne ile *Kasîdetü'l-kâfiyye* isimleriyle bilinen ve kurduğumuz metinde 4. sırada yer alan Arapça kasidenin konusu Allah'a yakarıştır. Aruzun kısa bir kalıbıyla yazılan bu manzumenin pek çok beytinde Cemâlî el-Karamanî "Ey Rabb'im" ifadesiyle Allah'a niyaz eder. Bu beyitlerin genel kompozisyonu, günahlarından pişmanlık ve tanrıdan af dilemek şeklinde kurulmuştur. 20. beyitten 26. beyite kadarki kısımda şair, Hz. Muhammed, dört halife ile ehl-i beyte salât ve selâm etmektedir. Bu bölüm *Münâcâtü'l-meymûne*'nin muhtevasında önemli bir yer tutmaktadır. Cemâlî bu şiirde dua bölümünü konuya paralel bir biçimde tesis etmiştir.

Kurduğumuz metinde 5. sırada bulunan Arapça şiir, *Kasîdetü'l-hâiyye* ve *Kasîde-i Muhrika* adlarıyla da bilinmektedir. Bu manzumeye *Şerh-i Kasîde-i Muhrika* adlı bir şerh yazan Hânî-zâde İbrahim Hurrem Efendi, mukaddimede "Bu *Kasîde-i Muhrika*, *min-evvelihi [ülâ]-âhirihi vasiyyet-i bi-irtikâbi'l-hayr ü ictinâbü'ş-şerr olup ve İbn Ömer (r.a.) hazretlerinin ahlak-ı marziyyelerin beyân ve menâkıb ü kerâmet-i aliyyelerine remz ü işâret olduğu için şeyh-i nâzım İshak Cemâlî hazretleri dahı..."³¹ ifadesini kullanmaktadır. Hânî-zâde'nin yazdıklarına bakılırsa *Kasîdetü'l-hâiyye* iyilik yapmayı, kötülük yapmamayı tavsiye ve Abdullah İbn Ömer'in (ö. 73/692) güzel ahlakı ile menkıbelerine işaret etmektedir. Bununla birlikte bu Arapça kasidede asıl konunun dünyanın fânîliği olduğunu söylemek doğru olacaktır. Abdullah İbn Ömer'in kerametlerine doğrudan bir işaret ise görünmemektedir. Bu şiirde de konuya uygun bir tarzda dua bölümü tesis edilmiştir.*

Tüm bu izahlar doğrultusunda Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasidelerinde etvâr-ı seb'a, ramazân ayı, nasihat, Allah'a yakarış ve dünyanın fânîliği konularının işlendiğini; bu durumun şairin mutasavvıf kimliğine uyduğunu söylemek mümkündür.

Kasidelerin genellikle nesib bölümünde işlenen konuya göre isimlendirildiği; böylelikle bahariyye, şitâiyye, temmûziyye, ramazâniyye, tevhîd, münâcaat, na't gibi türler ortaya çıktığı bilinmektedir.³² Bu bağlamda Cemâleddin İshak'ın 1. kasidesinin etvâr-ı seb'a, 2.'sinin ramazâniyye, 3.'sünün nasihat-nâme, 4.'sünün ise münâcaat türüne dâhil edilebileceğini, sonuncusunun ise muayyen bir gruba yerleştirilemeyeceğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Kasidenin şekil hususiyetlerinin ekseriyetini taşımaları, Cemâlî el-Karamanî'nin mezkûr manzumeleri klasik Türk edebiyatı kuralları çerçevesinde yazdığına işaret etmektedir. Bundan dolayı bu kasidelerde divan şiirinde önemli bir yeri olan edebî sanatlardan da yararlanılmıştır. Bununla beraber Cemâlî'nin mutasavvıf bir şair olduğunu, tasavvufî mesajları vermeyi asıl gaye olarak gördüğünü, bu yüzden sanatsal unsurları yoğunluklu biçimde kullanmadığını eklemek yarar vardır. Nitekim menzumelerin genelinde, nasihatler ile dinî-tasavvufî bilgilerin arasına serpiştirilen az sayıda edebî sanatın varlığı dikkat çekmektedir. Ender bulunan sanatlar listelendiğinde bunların çeşit bakımından dar bir yelpazede oldukları anlaşılmaktadır.

Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasidelerinde görülen bazı edebî sanatları birer örnek ile şu şekilde vermek mümkündür:

Teşbih:

Kanı ol gül gibi yüzler kanı bülbül-sıfat sözler
Kanı nergisleyin gözler ya hod ol serv-kâmetler 3/15

Tezat:

Hakk yolında gayret it sa'y eyle seyr it rûz u şeb
Üns-i Mevlâyı tâleb kıl cân [ü] dilden her evân 1/10

³¹ Hânî-zâde İbrahim Hurrem Efendi, a.g.yz., vr. 1b.

³² Dilçin, a.g.e., s. 124.

Tekrir:

Biri ahyârün biri ebrârün ü ahrârün biri
Her ki merd-i râhdur lâ-büdd *birine* olur revan 1/13

Tenasüp:

Hasteden perhîzle ahlât-ı fâsîd def' olur
Sûfîden de men' olur halvetle hılt-ı iftinân 1/32

İktibas:

Çün buyurdı kutb-ı 'âlem kim *ölün ölmezden ön*
Kıldı ol nehci bu emr üzre mukakkıklar beyân 1/19

Nida:

Yine şânun senün setr-i 'uyûb itmekdür *iy Settâr*
Egerçi kim çok itdük biz sefâhetler şenâ'atler 3/27

Teşhis:

Vay eger *kahr ide biz 'âsîlere lutf idicek*
Ehl-i tâ'atden olan merdüme şehr-i ramazân 2/15

Tecâhül-i Ârif:

'Aceb bâkî *m'olam* dirsın eger a'mâ degülsen gel
Nazar kıl bu harâbâta *kanı ehl-i 'imâretler* 3/12

İstifham:

Ne kıldı n'eyledi n'itdi ne başardı neye irdi
Bu mülk-i dûn için iden gice gündüz firâsetler 3/18

Kapalı İstiare:

Bugün her kimse kim kesb-i kemâlât itmedi yarın
Kemâl ehlını gördükce *yakar cânın nedâmetler* 3/2

Cinas:

'Ömür sermâyesin *yile virüp yilen ziyânkârün*
Kıyâmet çârşüsında olur renci hasâretler 3/5

Tevriye:

Niyâmı ko sıyâm idüp kıyâm it *aç gözün zîrâ*
Halâ'ik kâ'im oldukda kopar başa kıyâmetler 3/9

Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kasidelerinde genel itibarla ağır bir dil ve kapalı bir anlatım kullanması dikkat çekmektedir. Özellikle "etvâr-ı seb'a" konusunda yazılmış olan ilk kasidede dil ve anlatım, çağdaşlarına nazaran sadelikten çok uzaktır. Şair bu manzumede çoğu zaman tasavvufî bir olgu hakkında bilgi verirken;

İmdi bil ki sâliki Allâha vasl iden turuk
Kadr-i enfâs-i halâ'ikdur dir ol Fahr-ı Cihân 1/11

Dir meşâyih bu kadar kesretde iken ol turuk
Zabt idicek üç tarîka münhasır olur hemân 1/12

beyitlerinde olduğu gibi birkaç fiil veya yardımcı fiil dışında öz Türkçe kelime kullanmamıştır. Hatta;

Yidi asl üzere ki lâ-büdd mevt ana muztarr ider
İhtiyâr-ıla iden *kad tâbe yevmü'l-ımtihân* 1/20

Fe'zkurûnî didüğinden sonra *Ezkurküm* diyüp
Üzkurû'llâh iledür zikren kesîren hem-çünân 1/38

Ehl-i îmânı husûsâ eylemişdür muhterem
Siyemâ havf ehli için *kad i'dedtü cennetân* 1/4

mısralarında görüldüğü üzere araya Arapça cümleler yerleştirmiş, âyet iktibasları yapmıştır.

Cemâlî el-Karamanî'nin “ramazân” ve “nasihat” konulu kasideleri ilk şiirden daha sade bir dil ve anlatıma sahiptir. Ramazâniyye kasidesinin;

Şöyle dinür ki melekler gidicek hüzne düşer
Ne ‘aceb var vire gam âdeme şehri ramazân 2/9

Ya ne yas itmeyelüm kim yine uğratdı gidüp
Hasret ü firkat-ile mâteme şehri ramazân 2/11;

Kasîde-i Nâsiha-i Muhrika şiirinin

Ebed kalur bu hasretde kim iy n'olaydı ben de
Kemâl ehliyle dün gün ideyidüm çok 'ibâdetler 3/3

Kanı ol gül gibi yüzler kanı bülbül-sıfat sözler
Kanı nergisleyin gözler ya hod ol serv-kâmetler 3/15

beyitlerinde görüldüğü üzere müritlere nasihat vermenin amaçlandığı kısımlarda sade denebilecek mısralar bulunmaktadır. Bununla birlikte bunların “Cemâlî'nin kasidelerinde dilin ağır oluşu” yargısını değiştirecek nicelik ve nitelikte olmadığını; iki manzumede de hiç Türkçe kelime bulundurmayan veya sadece birkaç Türkçe sözcük içeren;

Ecr-idi mün'ime vü muhsine leyle ve nehâr
Hayr-ıdı mut'ime vü tâ'ime şehri ramazân 2/6

Ne sa'y idersin ol a'zâ-yı 'isyân-hû-içün dâ'im
Hisâbunda ide şâyed 'aleyhüne şehâdetler 3/11

gibi tumturaklı beyitlerin sayısının fazla olduğunu eklemek doğru olacaktır.

Cemâl Halîfe, mezkûr kasidelerinde herhangi bir Türkçe atasözü kullanmamıştır. Fakat onun dinî ve tasavvufî bilgi ve öğütler verirken deyimlerden sıklıkla istifade ettiğini belirtmek mümkündür. O, mutasavvıf bir şair oluşuna uygun bir biçimde şiirlerinde en çok “zikir çekmek” deyimini kullanmıştır.

Cemâlî el-Karamanî'nin şiirlerinde görülen Türkçe deyimler şunlardır:³³ Affetmek 3/31; Ah çekmek 2/13; Baş gelmek 3/21; Başını vermek 1/16; Canı yanmak 3/2; Doğru durmak 1/50; Doğru bildiği yoldan ayrılmamak (şaşmamak) 1/18; Elden çıkarmak 1/9; Fena etmek 1/41; Ferahlık vermek 2/8; Fethetmek 1/45, 1/47; Fırsatı ganimet bilmek 2/10; Galip gelmek 1/30; Gayret göstermek 1/10, 3/1; Hayır işlemek 2/6; İkrâm görmek 3/30; İmtihan vermek 1/20; İnyette bulunmak 2/19; İnsafa gelmek 3/6, 3/23; İtimat beslemek 1/23; Kâfi gelmek 3/8; Kahr çekmek 2/15; Kan dökmek 2/10; Kanaat getirmek 1/24; Kanlı yaş dökmek 1/25; Kıyamet kopmak 3/9; Kuvvet vermek 1/29, 1/31; Kündeye gelmek 1/42; Lutf etmek 1/1, 1/3, 1/43, 1/46, 2/15, 2/17, 3/25; Medet ummak 1/31; Nasihatte bulunmak 3/23; Nefsine uymak 2/13; Nefsini köreltmek 1/15; Seyre dalmak 1/10; Şikâyette bulunmak 2/13; Tebdil eylemek 1/15; Vusul bulmak 1/17, 1/18; Yaraya merhem olmak 2/17; Yardım görmek 1/46, 3/26; Yas tutmak 2/11;

³³ Deyimler belirlenirken M. Ali Tanyeri'nin *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* (Akçağ Yayınları, Ankara 1999) adlı eseri esas alınmıştır.

Yele vermek 3/5; Yok yere 1/9; Yolunu tutmak 1/11, 1/12; Yolunu tutmak 1/4; Yüz çevirmek 2/19; Zapt etmek 1/12; Zayıt vermek 1/2; Zevk etmek 1/7, 1/16, 1/25, 3/27; Zikir çekmek 1/33, 1/34, 1/37, 1/38, 1/39, 1/40; Zıyan olmak 1/46.

15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında yazıldığı tahmin edilen bu kasidelerde Türkçe arkaik sözcükler karşımıza çıkabilmektedir. Metinde geçen diğer kelimelere oranı oldukça az olan bu sözcükler ve anlamları şu şekilde verilebilir:³⁴

Dükeli: Hep, hepsi, bütün, cümle, herkes.

Dün: Gece.

Dürüşmek: 1-Çalışmak, çabalamak, sebat etmek. 2-Karşı karşıya gelmek, çarpışmak, mücadele etmek.

İssı: Fayda.

Kamu: 1- Bütün, hep, her. 2-Herkes.

Uşbu: Bu, işte bu.

Yarağ: 1-Hazırlık, levazım, teçhizat. 2-Silah 3-Pişkin ve idmanlı.

Yumak: Yıkamak.

Çalışmaya konu olan kasidelerde şuan için arkaik durumda olan bazı eklerin kullanıldığına da şahit olunmaktadır. Manzumelerde geçen arkaik ekler ve çekimlenmiş halleri şu şekildedir:

-isar/-iser: viriserdür

-layın/-leyin bencileyin

-uban/-üben: yalvarmayuban, oluban.

Sonuç

Türk edebiyatındaki ilk örnekleri H.VIII/ M. XIV. yüzyılda görülen kaside nazım şeklini İslâmî Türk edebiyatına mensup şairler dinî ve tasavvufî konuları işlemek için kullanmıştır. Halvetiyye tarikatına mensup bir şeyh olan, 933/1526-27 senesinde vefat eden Cemâleddin İshak el-Karamanî bu şairlerden biridir. Cemâlî el-Karamanî'nin üçü Türkçe, ikisi Arapça olmak üzere şuan için kayıtlara geçen beş kasidesi mevcuttur. Türkçe kasidelerin ikisi; *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı eserinin İzmir ve Manisa nüshalarının sonunda, dağınık biçimde yer alan çeşitli türdeki şiirlerinin arasında bulunmaktadır. Cemâlî'nin *Kasîde-i Nâsiha-i Muhrika* adını verdiği 3. Türkçe kaside *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye*'nin içerisinde yer almaktadır. *Münâcâtü'l-meymûne* ve *Kasîdetü'l-kâfiyye* isimleriyle bilinen ilk Arapça kaside *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye*'nin İzmir nüshasının sonuna konulmuştur. *Kasîdetü'l-hâiyye* ile *Kasîde-i Muhrika* adlarıyla tanınan Arapça diğer kasidenin çeşitli yazma kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur.

Cemâlî el-Karamanî'nin kasidelerinin ilki 52 beyitten ibaret olup tasavvufî bir terim olan *etvâr-ı seb'ayı* konu edinmiştir. Ramazâniyye türünde yazılan ve 19 beyitten mürekkep olan 2. kasidenin konusu ramazân ayının önemidir. Üçüncüsü 31 beyit olup tasavvuf yoluna girenlere yapılan nasihatleri ihtiva etmektedir. Arap dilinde yazılan kasidelerin ilki 33, diğeri 43 beyitten meydana gelmiştir. Bunlardan *Kasîdetü'l-kâfiyye*'nin konusu Allah'a yakarış, *Kasîdetü'l-hâiyye*'ninki ise dünyanın fâniliğidir. Manzumelerin muhteva bakımından ortak noktaları, dinî-tasavvufî konu ve temaları işlemeleridir. Türkçe manzumelerinde Cemâlî mahlasını kullanan Cemâleddin İshak el-Karamanî, Arapça şiirlerde İshak mahlasını tercih etmektedir. Kaside

³⁴ Kelimelerin anlamları *Yeni Tarama Sözlüğü* (Cem Dilçin, TDK Yayınları, Ankara 1983) isimli sözlükten alınmıştır.

nazım şekliyle kaleme alınan manzumelerde bu biçimin klasikleşen özelliklerine uymayan taraflar da vardır. Girizgâh, methiye, fahiye, tegazzül bölümlerinin olmaması ve övgü veya yergi içermemesi bu şiirlerin kasidenin standart kaidelerine uymayan özellikleridir. Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin bu manzumelerde aruz vezni ve kafiyeyi başarılı bir biçimde kullandığını belirtmek mümkündür. Türkçe kasidelerin dilinin umumiyetle ağır olması dikkat çekmektedir. Özellikle tasavvufî bilgilerin açıklandığı ilk kasidede Arapça ve Farsça kelime ile terkipler ve dinî içerikli Arapça cümleler dili oldukça ağırlaştırmaktadır. Bu şiirlerde edebî sanatlar kullanılmıştır; fakat bunların yoğunluğu divan şiirine nazaran azdır. Cemâlî el-Karamanî'nin kasideleri dilinin ağırlığına rağmen önemli sayıda Türkçe deyim ve arkaik kelime ihtiva etmektedir.

3. Metin

3.1. Metin tesisinde dikkat edilen hususlar

* Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin imlasında Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*³⁵ isimli sözlüğü esas alındı.

* Arapça ve Farsça ek, edat ve bağlaçların yazımında İsmail Ünver'in *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*³⁶ isimli makalesinde belirtilen esaslar göz önünde bulunduruldu.

* Tenkitli metinde aparatta nüsha farkları gösterilirken veya açıklama yapılırken İzmir Milli Kütüphanesi No. 2016 nüshası için (İ); Manisa Yazma Eser Kütüphanesi No. 45 Ak Ze 17 için (M); İBB Atatürk Kitaplığı No. OE Yz 0762 için (OE); İBB Atatürk Kitaplığı No. OE Yz 0705/13 için (OE2); İBB Atatürk Kitaplığı No. OE Yz 0485 için ise (OE3) kısaltmaları kullanıldı.

* Türkçe kasidelerin ikisini ihtiva eden Manisa nüshası en eski tarihli yazma olduğu için esas alındı.

* (İ) nüshasında tümenden, (M) nüshasında kısmen hareke sistemi kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin imlasında bu hareketlerden istifade edildi.

* Arapça kasideler Arap alfabesiyle yazıldı. Her beytin çevirisi dipnotlarla ayrı ayrı gösterildi.

* Kasideler önce Türkçe, sonra Arapça olanlar şeklinde dizildi. Bunlara sıra numarası verildi.

* Manzumelerin aruz kalıpları başa yazıldı, beyitlere sıra numarası verildi.

* Okunuşundan emin olunamayan kelimelerin yanına soru (?) işareti konuldu.

* Vezin veya kafiye zorlamasıyla aslî imlasından farklı olarak metne alınan kelimeler olduğunda bu durum dipnotta açıklandı.

* Transkripsiyon sembolleriyle karışmaması için noktalama işaretleri kullanılmadı.

³⁵ Devellioğlu, a.g.e.

³⁶ İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 1-46.

3.2. Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin Kasideleri

1³⁷

Kaşide

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Hâmd ü minnet Hâkka kim çok men³⁸ idüp bî-imtinân
Luţf u ihsân-ıla tölmişdur zemîn ü âsumân
2. Yir ü gök ehli kamu zâyi³⁹ olurdu ser-be-ser
Kudreti râî olup 'ilm olmasaydı pâsbân
3. Cümle maḥlûka egerçi luţf[ı] çok⁴⁰ olmuşdurur
Lîkin insânı mükerrerem eylemişdür der-miyân
4. Ehl-i imâni huşûşan eylemişdür muhterem
Siyemâ⁴¹ havf ehli için *kad i' dedtü cennetân*⁴²
5. Hâşşeten göz görmeyüp sem' irmeyüp fikr olmayan
Şâlihîne viriserdür⁴³ dürüşürler her evân
6. Bendegân-ı şâlihîne şaklamışdur fi'l-cenân
Nesneyi şakladı şâlih kullarına fi'l-cinân⁴⁴
7. Der güdüvv ü der 'aşıyyün ehl-i maḥabbet bi-üns
Bunda vü anda şafâ vü zevk iderler bî-gümân
8. Hâkḫ Te'âlâ eylesün rûḫ-ı Resûline daḫı
Âl ü aşḫâbına şalâḫ-ıla selâm bî-kerân
9. Ba'de⁴⁵ zâlik çün bilürsin bâkî kalmaz kimse pes
Yok yire sermâyeyi elden çıkarma râyegân
10. Hâk yolında ğayret it sa'y eyle seyr it rûz u şeb
Üns-i Mevlâyı tâleb kıl cân [u] dilden her evân

³⁷ 213b İ; 121b M

³⁸ men' :- M

³⁹ zâyi' olurdu : şanâyi' oldı M

⁴⁰ Egerçi//çok : gerçi luţf-ı 'amm M

⁴¹ Aslı "siyemmâ" olan bu kelime vezin icabı "siyyemâ" biçiminde metne alındı.

⁴² "İki cennet hazırladım." (Burada Rahmân Sûresi 46. ayete telmih yapılmıştır.).

⁴³ Şâlihîne viriserdür : Şâlih için şaklanur M

⁴⁴ Bu beyit İ nüshasında bulunmamaktadır.

⁴⁵ Ba'de : Ciddü M

11. İmdi bil ki sâliki Allâha vaşl iden ʔuruk
Kadr-i enfâs-i ʔalâ'ikdur dir ol Faḥr-ı Cihân
12. Dir meşâyih bu kadar keşretde iken ol ʔuruk
Zabʔ idicek üç ʔarīka münḥaşır olur hemân
13. Biri aḫyâruñ biri ebrâruñ⁴⁶ aḫrâruñ biri
Her ki merd-i râhdur lâ-büdd birine olur revân⁴⁷
14. Râh-ı evvel keşret-i şavm u şalât [u] bezl-i mâl
Daḫı envâ'-ı 'ibâdet k'ide anı muḫlişân
15. Râh-ı şânî 'uzlet ü ḫalvet riyâzet⁴⁸ ḫüsn-i ḫulḫ
Ya'nî tebdîl eylemek ḫalkuñ kıbâḫın bi-ḫisân
16. Râh-ı sâliş bā-şafâ vü bî-riyâ⁴⁹ pür zevḫ [u] şevḫ
Vuşlat-ı maḫbûb içün terk eylemekdür baş [u] cân⁵⁰
17. Didiler kim kısım-ı evvel vâşılı olur kañil
Kısım-ı şânî vâşılı andan keşir olur 'ayân
18. Kısım-ı sâliş vâşılı ekşer olur andan daḫı
Çünkü ḡâyet toḡrı yoldur gitdiler ol bendegân
19. Çün buyurdı kuṭb-ı 'âlem kim ölüñ ölmezden öñ⁵¹
Kıldı ol nehci⁵² bu emr üzre muḫakkıklar beyân
20. Yidi aşl üzre ki lâ-büd mevt aña muḫtarr ider
İḫtiyâr-ıla iden ḫad ṭâbe yevmü'l-imtiḫân
21. Aşl-ı evvel tevbedür ya'ni ki Ḥaḫka dönmedür
Her ki Ḥaḫdan ḫacb ider terk eyleye fî⁵³ külli ân
22. Aşl-i şânî zühd fi'd-dünyâ ve bel fi'l-âḫire
Pes murâdı sâliküñ Allâh ola min-külli şân

⁴⁶ Nüshalarda "ebrâruñ u" biçiminde olan bu ifade vezin icabı "ebrâruñ" olarak metne alındı.

⁴⁷ Revân : rân M. Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁴⁸ Nüshalarda "riyâzet ü" biçiminde olan bu ifade vezin icabı "riyâzet" olarak metne alındı.

⁴⁹ Bâ//riyâ : bā-şafâyı 'illet ü İ

⁵⁰ İ nüshasında bu beytin "*Râh-ı sâliş-i bā-şafâyı 'illet ü pür-zevḫ u şevḫ / Der-sebîl-i vuşlat-ı maḫbûb itmek terk-i cân*" biçiminde bir başka şekli vardır.

⁵¹ Burada "Ölüm gelip çatmadan evvel, şehvânî ve nefsânî hislerinizi terk etmek sûretiyle bir nevi ölünüz (el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2:29)" biçimindeki hadîs-i şerîfe telmih yapılmıştır.

⁵² ol nehci : bir bilici M

⁵³ fî : bi M

23. Aşl-i sālîş hoş tevekkül eylemekdür şıdķ-ıla
İ'timād itmek durur Allāh[a] muhkem her zemān
24. Aşl-ı rābî hoş kanā'at eylemekdür şabr-ıla
Koya şehvâtı kamu hācetce ola āb u nān
25. Aşl-ı hāmîş Hākka bi'l-küllîye şevķ u zevķ-ıla
Hoş teveccüh eyleye derd-ile dōke yaş [u] kan
26. Olmaya maħbūb [u] maṭlūb anuñ illā ki Hāk
Bulmaya bir hābbe hubbı ğayrdan dilde nişān
27. Ğayra kim ide maħabbet lā-cerem kıla sebep
Hubb-ı Hākka kim anı göñlînde itmiş aħzān
28. Aşl-ı sādîs 'uzlet itmekdür cemī'-i nāsdan
Vaķt-ı hācet bā-'ibādet olsa ide iķtirān
29. Hīn-i 'uzlet men'-i hūsn ile ola maħsūsdan
Nefse pes kuvvet virür her pīşvā ez-īn ü ān
30. Nefse kim 'asker bula ğālib olur rūh üstine
Çār ü nā-çār aña⁵⁴ rūh⁵⁵ olur musaħħar her mekān
31. Bī-meded olduķca nefes esbābını kaṭ' itmedin
Rūha kuvvetler irüp Hāk 'avn-ıla olur mu'ān⁵⁶
32. Hasteden perhīzle ahlāṭ-ı fāsîd def' olur
Şūfîden de men' olur hālvette hılt-ı iftînān
33. Aşl-ı sābî zıkr-i dā'imdür dün ü gün şevķ-ıla
Cān kuşu tā ravza-i kuds içre ide⁵⁷ āşiyān
34. Lā vü illā ile Hāk u zıkr ile ṭālib olan
Nār-ı nefy ile yaķar ahlāṭ-ı ağyārı nihān
35. Nūr-ı işbāt-ıla hem sābit kıılır⁵⁸ kalbinde rāst
Hubb-ı Hāk-ıçün melek gelmez diline ins ü cān

⁵⁴ aña : ala M

⁵⁵ rūh : rūh rūh M

⁵⁶ Hareke konmak suretiyle bu şekilde yazılan ve "yardımcı" anlamında kullanıldığı aşikâr olan bu kelimeyi sözlüklerde bulamadık. Şair muhtemelen yardım anlamına gelen "avn" kökünden şiirin kafiye ve veznine uygun olacak şekilde bu kelimeyi türetmiştir.

⁵⁷ Nüshalarda "idine" biçiminde olan bu ifade vezin icabı "ide" olarak metne alındı.

⁵⁸ kıılır : kıla M

36. Cân-ıla Allâh adın tekrâr kılsa rûz u şeb
Bâ-maḥabbet rûḥı rāḥatlar bulup ḳalır⁵⁹ lisân
37. Pîrler dirler ki *beynî beyne 'abd*⁶⁰ sırrına
Maḥrem olur ger zamîrin zikri pür⁶¹ ide cüvân
38. *Fe'zḳurûn*⁶² didüğinden şoñra *Ezḳurküm*⁶³ diyüp
*Üzḳurû'llâh*⁶⁴ iledür *zıkrān kesîran*⁶⁵ hem-çünân
39. Pes devâm-ı zıkr ile zâkir fenâ bulup temâm
Bula mezkûruñ beḳasıyla şeref rûḥ [u] cenân
40. Zıkr-i zâkir maḥv olup dilde hemân mezkûr ola
Hem fenâ ile fenâ ile fenâdan ola fân
41. Çün temâm olmaz fenâ vaḳt-ı fenâda ger bile
Kim fenâ buldı pes andan fânî ola ba'de-zân
42. Emr-i Ḥaḳ ile yine kendüye geldükde bile
Kim ne luḳ itmişdür aña ol Mu'tin [u] Müste'ân
43. *Ḥavr ba'de'l-kevrd*⁶⁶ idüp ta'avvüz⁶⁷ yine hem
Çoḳ du'âlar eyleye vaḳt-ı seḫerde zâr⁶⁸-künân
44. Ma'rifet kim arta arta⁶⁹ ḥavf-ı Bârî lâ-cerem
Ol sebebden enbiyâya bâr-ı ḥavf olur girân
45. Bu uşûl-i seb'aya itseñ ri'âyet yidi-le
Yidilerle yidide fetḫ ola saña yidigân
46. Luḳ idüp Mevlâ-yı Ḥaḳ ḳullarına 'avn ide tâ
'Ömrden işşı idüp görmeyeler âḫir ziyân

⁵⁹ ḳalır : ḳalmaz M

⁶⁰ "Ben ve kulum arasında..."

⁶¹ zikri pür : tekrîr M

⁶² "Öyleyse beni anın." (Burada Bakara Sûresi 152. Âyetten iktibas yapılmıştır.).

⁶³ "Ben de sizi anayım." (Burada Bakara Sûresi 152. Âyetten iktibas yapılmıştır.).

⁶⁴ "Öyleyse Allah'ı anın." (Burada Ahzab Sûresi 41. Âyetten iktibas yapılmıştır.).

⁶⁵ "Çokça anın." (Burada Ahzab Sûresi 41. Âyetten iktibas yapılmıştır.).

⁶⁶ Burada نعوذ بالله تعالى من الحور بعد الكور (Zirveye çıktıktan sonra inmekten, varlıktan yokluğa düşmekten, sana sığınırız ey Rabb'imiz.) biçimindeki kalıplaşmış duaya telmih yapılmıştır.

⁶⁷ ta'avvüz : ta'addüd M

⁶⁸ zâr : zârî İ

⁶⁹ arta : artar İ

47. O yidi uş bu yidi didüm gözetseñ yidi-le
Yidilerle yidide feth olayıdı yidi kân⁷⁰
48. Yâ İlahî Rabb-i ħannânsın bize rahmet kı lup
Ĥürmet-i ehl-i ħakîkat ħakķı-çün eyle ħanân
49. Ĥāk-i pâyından olaruñ yüzlerimiz itme dūr
Şoĥbetinden anlaruñ yād eyleyüp kı lma muĥân
50. Ĥidmetinden anlaruñ ĥod kemden olduĥ daĥı kem
Pırveş toĥrılmaduĥ bel egri olduĥ çün kemân
51. Yâ 'Alîm itme Cemâlîyi cüdâ ez-'ilm-i ħakķ
Kim yitişür feth-i sırr-ı 'âlemeyne⁷¹ 'âlimân
52. Çün cemâle nisbeti var vir celâlũnden aña
Yâ cemî-i ehl-i îmân evvel ü âĥir emân⁷²

2⁷³

Ve Lehu Eyđan

Fe'ilâtũn / Fe'îlâtũn / Fe'îlâtũn / Fe'ilũn

Remel: . . . _ / . . . _ / . . . _ / . . .

1. Ĥoş büyük devlet-idi şâ'ime şehr-i Ramazân
Sebeb-i ĥurbet-idi kâ'ime şehr-i Ramazân
2. Ba'is-i maĥfiret olmışdı ĥamu mü'mine hem
Raĥmet idi dükeli Müslime şehr-i Ramazân
3. Giceler virmiş-idi dillere çün⁷⁴ murĥ-ı seĥer
Zıkr ü tesbîĥ-ile ĥoş zemzeme şehr-i Ramazân
4. Ĥ'ân-ıla⁷⁵ ĥâneleri nūr-ıla mescidleri hep
Şin idüp zîneti de 'âleme şehr-i Ramazân

⁷⁰ *Etvâr-ı Seb'a* (Yedi Tavır/Yöntem) isimli bir eserinin olduĥu bilinen (Reşat Öngören, "Karamânî, Cemâleddin İshak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001, C. 24, s. 448-449.) Cemâleddin İshak el-Karamanî bu beyitte de tasavvufta önemli bir yere sahip olan "etvâr-ı seb'a" terimini mazmun olarak kullanmış olmalıdır.

⁷¹ 'âlemeyne : 'âlemîn ü M

⁷² emân : anan M

⁷³ 239b İ; 139a M

⁷⁴ çün : ĥoş M

⁷⁵ Her iki nüshada "ĥũn" biçiminde yazılan bu kelime anlam icabı "ĥ'ân" olarak metne dâhil edildi.

5. Feth-i envâr-ıdı her 'ârife vü 'âmile ol
Feyz-i esrâr-ıdı hem 'âleme şehr-i Ramazân
6. Ecr-ıdı mün'ime vü muhsine leylen ve nehâr
Hayr-ıdı mu'time vü tã'ime şehr-i Ramazân
7. Şimdi hayfâ ki sefer niyyetin itdi ki gide
Bırağup derd ü ğama⁷⁶ hem heme şehr-i Ramazân
8. Gelüñüz nâle kııup cümle melûl ağlaşalum
Ki gidüp virdi ferah zâlime şehr-i Ramazân
9. Şöyle dinür ki melekler gidicek hüzne düşer
Ne 'aceb var vire ğam âdeme şehr-i Ramazân
10. Nice kan dökmeylem şavm [u] şalât ehl-i kamu
Rüz [u] şeb fırsat-ıdı ğânime şehr-i Ramazân
11. Ya ne yas itmeyelüm kim yine uğratdı gidüp
Hasret ü firkat-ile mâteme şehr-i Ramazân
12. Halk arasında yarın özge sa'âdetlü olur
Hüsni-i hulq-ıla bağa her kime şehr-i Ramazân
13. Lîk biz nefse uyup gözlemedük haqqını âh
Ger şikâyetler ide hâkime şehr-i Ramazân
14. Şöyle kim anda güzel şüret-ile ola şefî⁷⁷
N'eyleyin yüz vire mi nâdime şehr-i Ramazân
15. Vay eger kahr ide biz 'âşilere luğ idicek
Ehl-i tã'atden olan merdüme şehr-i Ramazân
16. Uğramamış ola hergiz dağı bu bencileyin
'Akl yok tenbel ü bir serseme şehr-i Ramazân
17. Yâ İlâhî umaruz luğfuñ-ıla ola sebep
Dil-i mecrûhumuza merheme şehr-i Ramazân
18. Saña yalvarmayuban yalvaralum pes ya kime
İ'tibâr itmeye şâyed bize şehr-i Ramazân

⁷⁶ derd ü : derd-i M

⁷⁷ şefî : şenî M

19. Sen 'ināyet nazārın⁷⁸ kı l bu Cemālī kuluña
Şunda kim yüz çevire mücrime şehri Ramazān

3⁷⁹

Kaşīde-i Nāşīha-i Muḥriḳa

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Bugün her kim ider kesb-i kemāletde baḫāletler
Yarın bāḫıl olup sa'iy⁸⁰ ider cānına āfetler
2. Bugün her kimse kim kesb-i kemālāt itmedi yarın
Kemāl ehlini gördükce yaḫar cānın nedāmetler
3. Ebed ḫalır bu ḫasretde kim iy n'olay-ıdı ben de
Kemāl ehliyle dün gün idey-idüm çok 'ibādetler
4. Baḫīr ü 'Ālim ü Ḳādir Semī u Mālik Allāhdan
Bugün utanmayan kimse yarın bulur ḫacāletler
5. 'Ömür sermāyesin yile virüp yilen ziyānkāruñ
Ḳıyāmet çārşūsında olur renci ḫasāretler
6. Ne zālimdür bu nefsi dün ki hergiz gelmez inşāfa
Okınur bunca āyetler görünür çok 'alāmetler
7. Gel e meydān-ı 'ıḫḫa gir baḫuñ çevgānına ḫob it
Nice bir nefsi şūm-çün yıl on iki ay şınā'atler
8. Tevekkül idüp Allāha sivādan münḫaḫı' olsañ
İrerdı cümle işūñde saña Ḥaḫdan kifāyetler
9. Niyāmı ḫo şıyām idüp ḫıyām it aç gözūñ zīrā
Ḥalā'ıḫ ḫā'im olduḫda ḫopar baḫa ḫıyāmetler
10. Zıl idüp bu dün nefsi zelül iden reh-i Ḥaḫda
Mu'azzez oluban görmez ḫıyāmetde ḫaḫāretler
11. Ne sa'y idersin ol a'zā-yı 'ıḫyān-ḫū-içün dā'im
Ḥisābuñda ide şāyed 'aleyhūñe şehādetler

⁷⁸ nazārın : nazarı İ

⁷⁹ 67a M; 49a OE. Bu kaside Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî Mevâ'izi'd-dîniyye* isimli eserinin içerisinde yer almaktadır.

⁸⁰ Aslı "sa'y" olan bu kelime vezin icabı "sa'iy" biçimiyle metne alındı.

12. 'Aceb bâkî m'olam dirsın eger a'mâ degülseñ gel
Nazar kııl bu ħarâbâta kıanı ehl-i 'imâretler
13. Tefekkür eyle kim n'itdi neye irdi ol idenler
İmâretler vezâretler ticâretler seyâhatler
14. Kıanı aşĥâb-ı devletler kıanı erbâb-ı izzetler
Ya erkân-ı dirâyetler vilâyetler risâletler
15. Kıanı ol gül gibi yüzler kıanı bülbül-şıfat sözler
Kıanı nergisleyin gözler ya ħod ol serv-kâmetler
16. Kıanı tûĥî gibi diller kıanı berg-i semen eller
Ya ol ħoş-büy sünbüller irişdi kıamuya letler
17. Gelüp geçdi kıonup göçdi şarâb-ı mevt[i] hep içdi
Kimi buldı sa'âdetler kimi gördi şekâvetler
18. Ne kııldı n'eyledi n'itdi ne başardı neye irdi
Bu mülk-i dñn için iden gice gündüz firâsetler
19. Vefâ bulmadılar hergiz cihânuñ 'ayş u nüşından
Ne deñlü cân [u] tenlerin kim itdiler ri'âyetler
20. Tarâvetler letâfetler kıamu maĥv oldu a'zâdan
Yuyuldu ħadden [ü] kıadden şabâhatler reşâkatler
21. Bugün nevbet saña geldi yaraĥuñ yok daĥı hergiz
Dimezsün kim 'aceb ol dem nic'ola başda ħâletler
22. Niçeler ĥavf u ħaşyetden 'abûsu'l-vech olur anda
Niçeler şâd olup bulur beşâşetler neğâretler
23. Gel imdi sen de inşâf it naşîĥat al bu sözlerden
Ĥaķîkat bu mecâzı kıo şarîĥ oldu kinâyetler
24. Kerîm Allâĥ ĥıfz ide kıamuyı şerr-i şeytândan
Kim ol mel'ün diler şoñ dem ide îmân[i] ĥâretler
25. İlâĥî şadrumuz şerĥ it hidâyetler ile luĥf it
Bulupdur kıalbümüz zîrâ ma'âşîden kıasâvetler
26. Laĥîf [ü] Muĥsin [ü] Mün'im Ra'ûf [u] Râzık Allâĥsın
Bize dñnyâ vü 'uķbâda irür 'avn ü 'inâyetler
27. Yine şânuñ senüñ setr-i 'uyüb itmekdür iy Settâr
Egerçi kim çok itdük biz sefâhetler şenâ'atler

28. Bu nefsün bed-fi'âlinden bizi sen kırtar iy Allâh
Bilürsin âşikâre o nihân eyler hıyânetler
29. Senün vaşf-ı kemâlünü ne takrîr eyleye bu dil
Ne irdi ne irimezdür 'ibâretler kitâbetler
30. Eyâ Vehhâb-ı bî-'illet Cemâlî bendeñe cûd it
Kaçan luţfuñla ikrâma ire ehl-i kerâmetler
31. Cemî-i ehl-i îmânla anuñ eksükligin 'afv it
Ki yokdur luţf u ihsânunuña gâyetler nihâyetler

4⁸¹**Münâcâtü li-Kâtibi'l-fakîri'l-cânî İshâk eş-Şehîr bi-Cemâl el-Karamânî***Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fa'ülün**Hezec: . - - - / . - - - / . - -*

1. هربنا ربنا ممن سواكا
و شئنا عزلة عن ما سواكا⁸²
2. و غمضنا العيون عن الوجوه
و جوعنا البطون لكي نراكا⁸³
3. فيا منان من افضال جودك
اجرنا من هوا هذا و ذاك⁸⁴
4. و قربنا الى القربا فانا
رجعنا من تعلق ما عداكا⁸⁵
5. وما ملحوظنا الا جمالك
وما مطلوبنا الا رضاكا⁸⁶
6. فلو قتلتنا بالهجر زجرا
لما ملنا بطرف من هواكا⁸⁷
7. وقد جئناك يا رحمن فارحم
و احسن من نوالك من اثاكا⁸⁸
8. تجاوز عن خطايانا فانا
عصات ما رعيننا مقتضاكا⁸⁹
9. و ان خناك تبنا فاعف اناك
كريم لست تجزى من دعاكا⁹⁰

⁸¹ 218a İ⁸² "Ey rabbimiz, senin dışında herkesten uzak durduk. Sen hariç tüm varlıklardan kendimizi soyutlamayı tercih ettik."⁸³ "Gözlerimizi tüm yüzlere kapattık. Açlıktan ölecek hale geldik. Seni görünceye kadar (buna devam edeceğiz)."⁸⁴ "Ey ihsanı bol (Allah'ım), cömertliğin çok olduğu için bizi hevâ, heves ve diğer kötülüklerden koru."⁸⁵ "(Senin emrinle) akrabalara yakınlık gösterdik. Senin düşmanın olan alakalardan yüz çevirdik."⁸⁶ "Sadece senin cemâline baktık. Sadece senin rızanı diledik."⁸⁷ "Bizi ayrılığınla zorlayarak öldürsen biz bir anlığına bile senin isteğinin dışına meyletmeyiz."⁸⁸ "Ey merhamet sahibi (Rabbim), şüphesiz ki biz sana geldik. Bize merhamet et. Günah işleyenlere doğruluğunla güzellikler ihsan et."⁸⁹ "Gerçekten de biz senin (dininin) gereklerine uymayan asileriz. Hatalarımızı önemseme."

10. عملنا نحن ما كنا حقيقة
91 فعاملنا بلطف من نداكا
11. والسؤ العدوان من برءنا و
92 كما برأت احمد من قلاكا
12. و اطعمنا بما اسبغت فضلا
93 على الابرار من نعمنا قراكا
13. و ثبتنا بقول مستقيم
94 اذا استولا علينا سائلاكا
14. و حاسبنا يسيرا يوم يتلوا
95 علينا ما اکتتب کاتباکا
15. و يا من ينشر النعما لنا ايسط
96 من المن الذى تعطى يداكا
16. رجا جمهور اهل الجرم عفوك
97 فحاشا ان تخيب من رجاكا
17. و ان تغفر فاحسان و الا
98 فمن ينجى بعفو من عصاكا
18. فطوبى ثم طوبى ثم طوبى
99 بعيد كان نفسا مشتراكا
19. و ويل ثم ويل ثم ويل
100 لعاص كل حال ما تقاكا
20. و سلم عدة الحسنى و صل
101 على خير البرية مجتباكا
21. واصحاب و آل للرسول
102 به نالوا الهداية من هداكا
22. و صديق و فاروق و عثمان
103 و كرار و هم قطعوا اعداكا
23. و عينين بنت احمد ثم عميه
104 و اشياء جرت مجرا تقاكا

⁹⁰ “Mırıldanarak sana tövbeler ediyoruz. Bizi affet. Şüphesiz ki sen kerem sahibisin ve sana yakaranları karşılıksız bırakmazsın.”

⁹¹ “Biz gerçeği bilmeden bir şeyler yaptık. Sana seslenmenin lütfuyla erimli olduk.”

⁹² “Düşmanlıklardan ve kötülüklerden, Hz. Peygamber’in senin sevgisizliğinden arındığı gibi arındık.”

⁹³ “Eksiksiz cömertliğiyle bizi doyur. İyileri nimetlerinle ağırla.”

⁹⁴ “Soru soranlar/dilenciler bize galebe edeceği vakit bizi doğru sözlerle güçlendir.”

⁹⁵ “Senin kâtiplerinin hakkımızda yazdıklarının bize okunduğu (kıyamet) gününde hesabımızı kolaylaştır.”

⁹⁶ “Ey nimetlerini bize (bolca) yayan (Allah’ım), senin ellerinle beslenen (kullarına) iyiliklerini genişlet.”

⁹⁷ “Günahkârlar topluluğu senin affını diliyor. Şayet affını elde edemezlerse senden başka kim onların dileğini yerine getirebilir.”

⁹⁸ “Sen ancak senden af dileyip kurtuluşa eren âsileri bağışlar, onlara iyilik yaparsın.”

⁹⁹ “Senin (sevgini) satın almış olan kula ne mutlu, ne mutlu... ”

¹⁰⁰ “Her durumda isyan eden, senden çekinmeyenlerin vay haline, vay haline, vay haline...”

¹⁰¹ “Güzelliklerin sayısınca salât ve selam senin seçkin kulun, yaratılmışların hayırlısı, (Hz. Muhammed’in) üzerine olsun.”

¹⁰² “(Salât ve selâm) ayrıca Hz. Peygamber’in senin doğru yolu göstermenle hidayete eren âli ve ashâbının üzerine olsun.”

¹⁰³ “(Salât ve selâm) ayrıca senin düşmanlarını kesen Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin üzerine olsun.”

24. و كل الانبياء و تابعهم
الى يوم به كل براكا¹⁰⁵
25. و جمهور الملائكة الكرام
من الروح الامين و من دنكا¹⁰⁶
26. و جميع الانس و الجن المطيعين
و باق من رجال و اتقاكا¹⁰⁷
27. تبعناهم و تصديق و اقرار
فان تبقى ينافهم عساكا¹⁰⁸
28. و كفر سيآت المؤمنين
بحق الانبياء و مصطفىكا¹⁰⁹
29. خطاياهم و ان حمت فعاف
بجاه الاولياء و مرتضيكا¹¹⁰
30. فيا ذا اللطف لا تجرم عبادك
لما ان ليس مولانا سواكا¹¹¹
31. و اصلح شان اسحاق باحمد
و ابراهيم و ابن قد قداكا¹¹²
32. فانى مذنب عاص اسير
و عبد عاجز من مبتلاكا¹¹³
33. الهى ان ذو رحم ترحم
على من يستحقون الهلاكا¹¹⁴

5¹¹⁵

**Hāzā Kaşîdetün li'ş-Şeyh İshak el-Karamânî eş-Şehir bi-Cemâlî
Raḥmetu'llāhi 'Aleyh**

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. ليست الدنيا مقاما فيه روح و ارتياح
انما سجن على اهليه غم لا يزاح¹¹⁶

¹⁰⁴ “(Salât ve selâm) ayrıca Hz. Peygamber’in kızı (Hz. Fâtıma’nın) iki gözü (olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in), Hz. Peygamberin amcası (Ebû Tâlib’in) ve senin koruduğun mecraya akan her şeyin üzerine olsun.”

¹⁰⁵ “(Salât ve selâm) ayrıca tüm peygamberler ile kıyamet gününe kadar onlara uyan, senin muaf tuttuğun kişilerin üzerine olsun.”

¹⁰⁶ “(Salât ve selâm) ayrıca keremli melekler topluluğunun, Cebrail (a.s.)’ın ve sana yakın olan kişilerin üzerine olsun.”

¹⁰⁷ “(Salât ve selâm) ayrıca (sana) itaat eden tüm insanların, cinlerin, geriye kalan önemli şahsiyetlerin ve senden korkanların üzerine olsun.”

¹⁰⁸ “Tasdik ve ikrar ederek onlara uyduk. Eğer bize imkan tanırsan ola ki onları geçebiliriz.”

¹⁰⁹ “Seçkin kulun Hz. Muhammed Mustafa ve diğer peygamberlerin hakkı için mü’minlerin günahlarını gizle.”

¹¹⁰ “(Mü’minlerin) ayrıca hatalarını da (gizle). Eğer (kulların) seni öfkelenendirirse peygamberlerinin ve Hz. Ali’nin/seçkin kullarının makamı hatrına onları affet.”

¹¹¹ “Ey lütuf sahibi (Rabb’im), kullarını cezalandırma. Çünkü senin gibi bir başka sahibimiz yoktur.”

¹¹² “Hz. Peygamber’in, Hz. İbrahim’in ve İbn Kadkada’nın (?) hatırına İshak’ın işlerini onar.”

¹¹³ “Şüphesiz ki ben günahkâr, asi, (nefsinin) esiri, düşkün, aciz bir kulum.”

¹¹⁴ “Ey Allah’ım şüphesiz ki sen rahman sahibisin. Helak olmayı hak edenlere merhamet et.”

¹¹⁵ 75b OE2; 77b M; 1b OE3. Bu nüsha, kasidenin şerhinden ibaret olan eseri ihtiva ettiği için beyitler arasında mensur izahatlar bulunmaktadır.

2. من له عقل يريح القلب بالزهد المريح
117 انها ارض مراح لا مراح يستراح
3. نحضر الالوان للاشراق فيها بالمساء
118 نكثر الاحزان للاختيار فيها بالصباح
4. يرغب الشرير في شهوات حتى الحرام
119 يرغب النحرير عن لذاتها حتى المباح
5. عاقل لم يهوها طوبى له يوم القبول
120 جاهل لم يطوها ويل له يوم الطراح
6. بارك الرحمن حقا في لبيب لم يمل
121 ما مشى فيها الى شيء من الاشياء لاح
7. قلبه من قالب فان الى الحق انقلب
122 روحه من مرهل دون الى الرحمن راح
8. يا جليس الفقر لا تسكن اليها لحظة
123 انه منك ارتداد عند اهل الاصطلاح
9. من لمال زائل حرصا الى الامال مال
124 سوف يهوى يوم يفنى في ملام و اقتضاح
10. دين من دانا من العيش الدنى الدنيوى
125 صح بالقران هذا و الاحاديث الصحاح
11. قال اهل الحب جانب كل ما لا حسن فيه
126 طلق الدنيا طلاقا ثالثا قبل النكاح
12. كيف لاهم بالغوا في حفظ ما لم يبلغوا
127 بعضهم عدا النساء فيهم كما لا يستباح
13. شمروا بالسير ليلا يا خيار القافله
128 او لحب خوف البيات المعتدى قوم الرواح

¹¹⁶ “Bu dünya rahatlığın ve memnuniyetin olduğu bir yer değildir. İçinde bulunanların üzerinden derdin kalkmadığı bir hapishanedir.”

¹¹⁷ “Akıllı olan rahatlatıcı olan zühd ve takva ile özünden vazgeçer. Şüphesiz ki o, rahat edilmeyen bir otlak (gibidir).”

¹¹⁸ “Orada kötüler için akşamları çeşitli cinsten (lezzetler) hazırlarız. İyiler için ise orada sabahtan dertler, zorluklar çoğaltırız.”

¹¹⁹ “Kötüler haram işlemek amacıyla azgınlıkları özendirmektedir. İyiler sevap olsun diye lezzetleri özendirmektedir.”

¹²⁰ “Akıllı kişi bu (dünyaya) bağlanmadı. (İyilerin) makbul olacağı kıyamet günü o kişiye ne mutlu! Cahil kişi bu (dünyayı) dürüp gizlemedi. (Kötülerin) savrulup atıldığı kıyamet günü o kişinin vay haline!”

¹²¹ “Rahman olan Allah’ı tasdik ederim ki gerçekten zeki insanlar orada yürüyen ya da görünen herhangi bir şeye meyletmediler.”

¹²² “(İnsanın) kalbi fânî bir kalıp gibidir. Onu hakka çevir. Ruhu alçak bir durak gibidir. Rahman olan Allah’a (evrilince) rahatlar.”

¹²³ “Ey yoksulluğun dostu, bu (dünyanın) üzerinde bir an bile durma. Şüphesiz ki o, barış ehli olanların yanında senden yüz çevirmiştir.”

¹²⁴ “Kim ki hırs yaparak yok olacak eşyalarla boş emellere yönelirse (kıyamet) günü utanç ve ayıplanma içerisinde batacak orada yok olacaktır.”

¹²⁵ “Dünyevi, bayağı yaşantıyı ödünç alan borçlu kalır. Bu husus, Kur’ân-ı Kerîm ve güvenilir hadîs-i şerîflere göre doğrulanmıştır.”

¹²⁶ “Sevgi ehli olan kişiler (dünya için) ‘Onun hiçbir yerinde güzellik yoktur.’ dediler. (Bu yüzden) nikâhtan sonra telâk-ı selâse ile dünyayı boş.”

¹²⁷ “Nasıl olmasın; onlar ulaşamayacakları şeyleri korumada çekimserdirler. Hatta onların bir kısmı kadınları kendileri için helal bile saymadılar.”

¹²⁸ “Ey kafilenin hayırlıları, geceye ilerlemeye hazırlanın. Ayrılık ehli için akşam olunca gece haramilerinin korkusu vardır.”

14. و اشتروا عيشا رضيا بالمتاع الهالك
129 كى تكونوا يوم يطوى البيع من اهل الرياح
15. ثم قوا اعضاءكم عن كل ما لاهل فيه
130 ربما يؤتى بشيء فيه بالقصوى يلاح
16. و اتقوا ان تقطعوا حبل الرجا او تخرقوا
131 ثوب خوف حال ما لاهل انقباض و انشراح
17. فاحفظوا يا ايها الاخوان ما مرنا لكم
132 و احذروا ان تحسبوها من اقاويل المزاح
18. من عذاب الله خافوا و ارتجوا من رحمته
133 ان كلا منها للمؤمن الناجى نجاح
19. من كثير الذنب نوحوا نوح نوح فى الرسل
134 انه عمرا طويلا من قليل النطق فاح
20. من اراد الجد عند الله يعلوا جده
135 انه ابدان طلاب المعانى لا تراح
21. ما لنا لا نقتدى حيننا لصدر المرسلين
136 انه يوما من الايام عضوا ما اراح
22. اين عيش المصطفى هيهات من عيش لنا
137 ليس فينا من حياء اذ به نرجوا الفلاح
23. لم يقع اشباع بطن منه من قرص الشعير
138 نحن ما نرضى بلب الخوز من قمح القراح
24. يحفظ الرهبان رسما زانه حزب الشقا
139 نحن ما نرعى صراطا صانه صحب الفلاح
25. يا اخى اياك ان تحظوا حظوظ العاجله
140 كم كريم من كرام الناس اعطيها فطاح
26. عش ائينا باكيا و اصبر على صعب المحن
141 و اتعظ بالفكر فى احوال ما فيه النياح

¹²⁹ “Yaşantınızı yok olucu mallarla rıza göstererek satın. Ta ki (herkesin) satın aldıklarının dürüldüğü (kıyamet)gününde rahatlık ehli olanlardan olasınız.”

¹³⁰ “Bütün organlarınızı helal olmayan şeylerin tamamından koruyunuz. Bazen bir şey en iyi şekilde yerine getirildiğinde zahir olur.”

¹³¹ “İstek ipini kesmekten veya yakmaktan çekinin. (Yoksa) sevinç ve keyifsizliğin çözülemediği korkulu hal geri gelir.”

¹³² “Ey kardeşler, size emrettiğimiz şeyleri ezberleyin. Onları şaka sözleri olarak bilmekten çekinin.”

¹³³ “Allah’ın gazabından korkun. Onun merhametini dileyin. Şüphesiz ki bu ikisiyle kurtulmuş olan mü’minler muvaffak olabilir.”

¹³⁴ “Günahlarınızın çokluğundan Hz. Nuh’un dövündüğü gibi dövünüp ağlayın. Doğrusu o, ağlamaya sebep olan sözleri kısa, ömrü uzun biriydi.”

¹³⁵ “Kim ki Allah için gayretle çalışmak isterse bu isteğine ulaşır. O kişi yücelmeyi isteyen bir bedene sahiptir. O, üzülmez de.”

¹³⁶ “Bize ne oluyor ki peygamberlerin liderine bir an bile uymuyoruz. Çünkü o, zamanın sıkıntılarında insanları kurtaracak olan bir unsurdur.”

¹³⁷ “Heyhat, Hz. Muhammed Mustafa’nın yaşantısı nerede, bizim yaşantımız nerede! Ondan kurtuluş istediğimiz vakit bizde utanma yok (demektir).”

¹³⁸ “O karını doyurmak için bir arpa ekmeği bulamadı. Biz saf buğday ekmeğinin en iyi kısmıyla memnun oluyoruz.”

¹³⁹ “Sofular günahkârların süsleyip bozduğu adetlere sarıldılar. Biz ise kurtuluş ehlinin koruduğu doğru yola sahip çıkmıyoruz.”

¹⁴⁰ “Ey kardeşim, sakın geçici şansları elde etme. İnsanların seçkinlerinden kaç cömert kişiye bu genişlik verildi.”

27. دم على هضم البلا حتى تداوى بالشفاء
142 لم يعالج بالدوا من لم يكن فيه الجراح
28. كل طعام الجوع و اشرب دائما شرب العطش
143 ان كلا منها احلى من الشهد الصراح
29. يا متى تنقاد للفساق بالتسليم اذ
144 انت صعب من جموح البغل فى خلق الجماح
30. ناح طول العمر فى الاوقات اهل الانتباه
145 خشية من حسرة المولى اذ اقام الصياح
31. يا الهى حين ما قال العدا ابن المفر
146 هب لنا من عونك الاعلى جناحا للجناح
32. يا ولينا لا تذقنا من حميم فى الظماء
147 بعد ما اوريتنا باللطف من عذب القراح
33. و اسق ابرار الورى ثم اسقنا يا ربنا
148 ما رجونا من شراب طاهر يوم الاجاح
34. نجنا يا ربنا مما اكتسبنا بالفساد
149 قونا يا برينا فيما كسبنا بالصلاح
35. اتنا يا ذا العطايا من عطيات حسان
150 واعف عنا ما عملنا من خطيات قباح
36. يا عظيم اللطف الحقنا بجميع الصادقين
151 منك نرجوا ربنا فى الصبح هذا الرواح
37. هم كرام قولهم بالصدق و الاخلاص لك
152 ما انحرقنا قدر رمح لو طعنا بالرماح
38. قد تركنا الروح فى ميدان عشق العاشقين
153 ما رجعنا بعد هذا لو قتلنا بالسلاح
39. كلما اعطوا حمى الحب حين الاغتساق
154 ما صحوا من سكرها حتى صياح الاصطلاح

¹⁴¹ “Ağlayıp inleyerek yaşa, kederlerin zorluğuna sabret. İçinde ağlamaların olduğu durumları düşünerek kendine dersler çıkart.”

¹⁴² “Şifa buluncaya kadar belalara katlanmaya devam et. İçinde yara olmayınca ilaç ile deva da bulunmaz.”

¹⁴³ “Açlığın yemeğini yiyip daima susuzluğun içkisini iç. Şüphesiz ki bu ikisi tamamıyla saf baldan daha tatlıdır.”

¹⁴⁴ “Daha ne zamana kadar günahkârlar için selamet satın alacaksın. O vakit sen sert bir mizaca sahip, inatçı katırlar gibi zor biri (olursun).”

¹⁴⁵ “Akli başında olanlar ömürleri boyunca sesleri yükseldiğinde mevlâya olan hasretlerinden her vakit feryâd ü figan ettiler.”

¹⁴⁶ “Ey Rabbim, koşanların ‘Kaçacak yer neresidir?’ dedikleri vakit bize yüce yardımını kurtuluş kanadı olarak ihsan et.”

¹⁴⁷ “Ey sahibimiz, lütfünle saf, tatlı sulara bizi kandırdıktan sonra bize susuzluk esnasında kaynar su tattırma.”

¹⁴⁸ “Ey Rabb’imiz, önce insanların en iyilerini suvar, sonra da bizi. (Her şeyin) mahvolduğu (kıyamet) gününde senden istediğimiz temiz bir içkidir.”

¹⁴⁹ “Bozgunculukla yaptıklarımızdan dolayı bizi kurtar. İyilik içerisinde yaptıklarımızla bizi kuvvetlendir.”

¹⁵⁰ “Ey lütuf sahibi (Rabb’im), bize güzel hediyeler getir. Yaptığımız çirkin günahlardan dolayı bizi affet.”

¹⁵¹ “Ey lütfü büyük (Allah’ım), bizi sadık kullarının topluluğuna dâhil et. Ey Rabb’imiz, bunu senden sabah ve akşam rica ediyoruz.”

¹⁵² “Onlar sözleri doğru ve sana karşı ihlâslı, saygın kişilerdir. Mızraklar saplansa bize bir mızrak boyu bile onların yolundan ayrılmayız.”

¹⁵³ “Âşıkların aşkının meydanında ruhumuzu terk ettik. Bundan sonra silahla öldürülsek bile dönmeyiz.”

¹⁵⁴ “Gecenin karanlığında muhabbetin kızışması tümüyle verildi. Anlaşma sabahına kadar onun sarhoşluğundan kendilerine gelemediler.”

40. ان قتلت الصب مولا بسيف العشق صح
155 اذ دم العشاق للمعشوق فى الفتوى مباح
41. صل مولانا على خير الورى و المقتدين
156 والنبين الاقاصى كلما هب الرياح
42. واعف يا رحمن عن اسحق و اغفر ذنبه
157 انه قد خاض كلا فى نهايات الجناح
43. يا عباد الله يا اهل العطايا ادعوا له
158 انه عبد فقير قد رجاكم فى استماع

Kaynakça

- Akün, Ömer Faruk, "Divan Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, Ankara 1994, s. 390.
- Bilgin, Azmi, "Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 1, 1995, s. 71.
- Bostancı, Ali Haydar, *Tasavvufta Etvâr-ı Seb'a ve Sofyalı Bâlî Efendi'nin Etvâr-ı Seb'ası*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.
- Ceyhan, Âdem, "Bir Yüksek Lisans Hikâyesi", *Berceste Dergisi*, Mayıs 2014, S. 143, s. 15-22.
- Çınar, Mustafa, "Kaside Nazım Şeklinin Tarihî Gelişimi", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 10, S. 27, Bahar 2006, s. 204.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2008.
- Dilçin, Cem, *Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1997.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- Donuk, Suat, "Cemâleddin İshak el-Karamanî ve Onun Namaz Konulu Bilinmeyen Bir Mesnevisi", *Jasss International Journal of Social Science*, Number 40, Winter I 2015, s. 259-82.
- Elmalı, Hüseyin, "Kasîde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Ankara 2001, s. 562.
- Gürdal, Olgu, *XV. Yüzyıl Divanlarındaki Kasidelerde Nesib Bölümü*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2008.
- Hânî-zâde İbrahim Hürrem Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Muhrika*, İBB Atatürk Kitaplığı, No. OE Yz 0485, vr. 1b.
- Kaplan, Mahmut, "Şeyh Cemâl-i Karamanî'nin Nasihatnâmesi", *Yedi İklim*, C. 5, S. 41, Ağustos 1993, s. 49.
- Karavelioğlu, Murat, "Klasik Türk Edebiyatında Kaside", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, 2007, s. 253-70.

¹⁵⁵ "Eğer sahibi âşığı aşkın kılıcıyla öldürürse bu doğru bir şey olur. Çünkü fetvaya göre âşığın kanı ma'suk için mübahtır."

¹⁵⁶ "Ey Rabb'imiz; insanların en hayırlısını, onun yolunda gidenleri ve en eski peygamberleri bütünüyle rahatlık ihsan ederek hayırlarla kuşat."

¹⁵⁷ "Ey merhabet sahibi Allah'ım, İshak'ı affet. Onun günahlarını bağışla. Şüphesiz ki o, günahların en beterine tamamen dalmıştır."

¹⁵⁸ "Ey Allah'ın kulları, ey başış ehli, (İshak'a) dua edin. Elbette ki o, sizden müsamaha bekleyen garip bir kuldur."

- Muslu, Ramazan, "Halvetiyye'de Atvâr-ı Seb'a Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâli'nin Atvâr-ı Seb'a Risâlesi", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 8 (2007), S. 18, s. 43-63.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.
- Öngören, Reşat, "Karamânî, Cemâleddin İshak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Ankara 2001, s. 448.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
- Pala, İskender, "Kasîde (Türk Edebiyatı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Ankara 2001, s. 565.
- Pekolcay, Necla, vd., *İslami Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996.
- Ritter, Hellmut, *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.
- Tahirü'l-mevlevî, *Edebiyat Lûgati*, (hzl.) Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.
- Tan, Muharrem, *Taşköprülüzâde Osmanlı Bilginleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Tanyeri, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Tanyıldız, Ahmet, "Cemâlî, Şeyh Cemâleddîn İshâk Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4983> (E.T.: 24.03.2016).
- Uludağ, Süleyman, "Sülûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, Ankara 2010, s. 127-128.
- Uzun, Mustafa, "Ramazâniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 34, Ankara 2007, s. 439.
- Ünver, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 1-46.
- Vanlıoğlu, Mehmet, "Kasîde (Fars Edebiyatı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Ankara 2001, s. 564.